# کوردانی دەرەوە پێگەیەکی گرنگ و □□□کی لاواز.. □ەسوڵ بڵسکێنی

نەتەوەی کورد لەخەبات و تێکۆشانی سەردەمی تازەیدا، سەدان داستان و قارەمانێتی تۆمارکردووە، زۆر لەو داستان و قارەمانێتیانە سەرنجی دنیای بەلای خۆیدا ڕاکێشاوە، بەڵام تائێستا هیچیان نەبوونەتە هۆکاری گەیشتنە ئەنجامی مافی □ەوای گەلەکەمان، لەمەوە تێدەگەین بەتەنیا ئەنجامدانی داستان و قارەمانێتی بەس نییە، بۆئەوەی بگەیت بەمەرامی سەرەکی، پێویستە لایەنی تری خەبات بخەیتەگەڕ، بەتایبەت دیبلۆماسیەت و سەرنجڕاکێشانی دەوڵەت و کەسایەتیە کاریگەرەکانی جیهانی دەرەوە، ئەوەی بەلامەوە گرنگە و دەمەوێ ئاماژەی پێ بدەم، پیشاندانی کاریگەری هەوڵ و توانای کوردانی دەرەوە، بەتایبەت لەم سەردەمە زۆر لە نەتەوەکان سوودی زۆریان لەهاووڵاتیانی خۆیان لەدەرەوە بینیوە و لێبڕی هاووڵاتیەکانیان لەبەرژەوەندی وڵاتەکەیان بەکارهێناوە.

لێبڕی کردن پرسەیەکی یەکگرتنی خەڵکی پەنابەری نەتەوەکانە لەو وڵاتە بیانیانەی تیایدا پەنابەرن، لێبڕی کردن بریتیە لەیەکگرتنی کۆمەڵگ گرووپ و □□کخراو بەمەبەستی داواکردن و بەدەستهێنانی بەرژەوەندی سیاسی، ئابووری، یاسایی و کۆمەڵایەتی، ئەم گروپ و □□کخراوانە دەیانەوێت بەڵگای گوشاری □□کخراوەکانیان □ای سەنتەرەکانی بڕیاردان بەدەست بێنن، ئەم پرسەیە لەڕۆژنامە و □اگەیاندنەکان □□□کی کاریگەریان هەیە، تا زۆرترین گوشار دروست بکەن لەسەر □ای گشتی، بەتایبەت بەکارهێنانی هاووڵاتیانی ئاسایی لەکاتی هەڵبژاردنەکاندا، وەك کاریگەری لێبی جولەکەکان لەسەر ئاستی ئەورووپا و ئەمریکا و وڵاتانی تر، کاریگەریان هەیە و لەوێشەوە سوود بەبەرژەوەندی وڵاتی خۆیان دەگەیەنن.

ئەوەی زیاتر گرنگی پێ دەدرێت لە میدیا جیهانیەکان بەگشتی و میدیای عەرەبی بەتایبەتی لێبی جولەکەیە، کاریگەری زۆری لەسەر بارودۆخی مافی جولەکەکانی ئەمریکا و ئیسرائیلیش هەیە، بەتایبەت لەئەمریکا، زۆرجار لەمیدیا عەرەبیەکان بەبایەخەوە باسی لێبی جولەکە دەکرێت، تەنانەت هەندێك جار دەڵێن ئەمریکا لێبی جولەکە بەڵێوەی دەبات، هەرچەندە ئەمە زیادەڕۆیی تێدایە، بەڵام لەڕاستیدا لێبی جولەکەکان چەندین ساڵە توانیویەتی پارێزگاری لەجولەکەکانی ئەمریکاو ئیسرائیلیش بکات، بەهۆی بوونی لێبیەکی بەهێز لەلایەن جولەکەکانی جیهان بەگشتی و هی ئەمریکا بەتایبەتی، کەهەموو

بواره‌كانی ئابووری، سیاسی، فه‌رهه‌نگی و ڕاگه‌یاندنیان به‌رزه‌فت كردووه‌و له‌وڕێگایه‌وه كار له‌سه‌ر كۆمه‌ڵگای ئه‌مریكی ده‌كه‌ن، به‌تایبه‌ت له‌ڕێگای كه‌ناڵه گه‌وره‌كانی ڕاگه‌یاندنی وه‌ك: ڕۆژنامه‌ی نیۆیۆرك تایمزو ڕۆژنامه‌ی واشنتۆنپۆست و ڕۆژنامه‌ی ڕێتدستریت ژمارە و هه‌روه‌ها ئاژانسی ڕۆیته‌رز، كه‌هه‌موویان ده‌زگای میدیایی گه‌وره‌ن و له‌لایه‌ن بنه‌ماڵه جوله‌كه‌كانه‌وه به‌ڕێوه ده‌برێن، ئه‌مه‌ش به‌هێزترین چه‌كی لۆبی جوله‌كه‌یه،له‌ڕێگای ئه‌مانه‌وه ده‌توانن كاریگه‌ری له‌سه‌ر ڕای گشتی ئه‌مریكا دروست بكه‌ن، سیاسه‌تمه‌داره‌كانیش ناچاربكه‌ن پشت به‌ئه‌وان ببه‌ستن، له‌كاتی هه‌ڵبژاردن و به‌كۆشكردنی ڕای گشتی، له‌ڕێگای ئه‌وانه‌وه ڕاكانیان به‌جه‌ماوه‌ر بگه‌یه‌نن، له‌و ڕێگایه‌وه پێگه‌ی خۆیان له‌حكومه‌ت و په‌رله‌مان دیاری بكه‌ن، هه‌رئه‌مه‌ش بووه‌ته گه‌وره‌ترین پاڵپشت بۆ جوله‌كانی ئه‌مریكا و ته‌نانه‌ت بۆ ده‌وڵه‌تی ئیسرائیلیش، ئه‌مریكا هه‌میشه گه‌وره‌ترین پشتیوانی دارایی و سیاسی ئیسرائیلی كردووه، جوله‌كه‌كان نه‌ك له‌ئه‌مریكا، به‌ڵكو له‌ته‌واوی ده‌وڵه‌تانی ئه‌وروپاش ڕۆڵی گرنگیان به‌سه‌ر بڕیاری سیاسی زۆر له‌و وڵاتانه‌وه هه‌یه، جگه‌له‌وه زۆرله‌نه‌ته‌وه‌كانی تری وه‌كو ئه‌رمه‌ن و سعودی و ئیرانی و هه‌ندێك له‌نه‌ته‌وه‌كانی تریش، لۆبی به‌هێزیان هه‌یه، ئه‌گه‌رچی كاریگه‌ریان هێنده‌ی لۆبی جوله‌كه نییه، به‌ڵام كاریگه‌ریان له‌سه‌ر چاره‌نووسی وڵاتانی خۆیان كه‌م نییه.

**لۆبی كوردی**

له‌دوای جه‌نگی دووه‌می جیهانی به‌هۆی وێرانكاری و كه‌م بوونه‌وه‌ی ژماره‌ی دانیشتوان، وڵاتانی ڕۆژاوا پێویستیان به‌پەنابه‌ری بیانی هه‌بوو، كه‌له وڵاته‌كانی خۆیانه‌وه كۆچیان ده‌كرد بۆ ڕۆژاوا، كورد به‌گشتی له‌كۆتایی شه‌سته‌كانی سه‌ده‌ی ڕابردوو، ڕۆژه‌یه‌كی كه‌م بۆ كارو خوێندن ڕوویان له‌ڕۆژاواكرد، به‌ڵام له‌دوای 1975 و ڕووخانی شۆڕشی ئه‌یلول، زۆرێك له‌و سیاسیانه‌ی سه‌رگه‌ردان بوون، ڕوویان له‌وڵاتانی ئه‌وروپاو ڕۆژاواكرد، ئیتر له‌وه‌به‌دوا كورد له‌ده‌ره‌وه باگراوندێكی سیاسی هه‌بوو، دواتریش به‌پێی ڕووداوه‌كانی ناوچه‌كه‌و نه‌هامه‌تیه‌كانی گه‌لی كورد، له‌كاتی جیاوازدا ڕوویان له‌خۆرئاواو وڵاتانی ده‌ره‌وه كردووه، به‌تایبه‌ت له‌كاتی شه‌ڕی عیراق – ئێران، ئه‌نفال و كیمیابارانی هه‌ڵه‌بجه، كۆتاییهاتی 1991 و كاره‌ساتی 31ی ئابی 1996، دواتر له‌گه‌ڵ گه‌یشتنیان و هێمن بوونه‌وه‌ی بارودۆخی ژیانیان خۆیان ڕێكخستۆته‌وه چ له‌ڕێكخستنی حزبی، یاخود ڕێكخراوی كه‌لتوری و ڕۆشنبیری و بواره‌كانی تر، په‌یوه‌ندیان به‌ڕێكخراوه حكومی و ناحكومیه‌كان كردووه، بۆ ده‌ستبه‌ركردنی مافه‌كانیان، توانیویانه له‌سه‌ر ئاستی په‌رله‌مان و حكومه‌تی ئه‌و وڵاتانه چه‌ندین چاوپێكه‌وتن و

سیمینار ئەنجام بدەن، بەو هۆیەوە چەندین پەرلەمانتار و کەسایەتی سیاسی و زانستی و بواڕەکانی تری ئەو وڵاتانە ببەنەوە هەرێمی کوردستان و لەنزیکەوە ووداوەکان بەچاوی خۆیان ببینن بۆ ئاوگۆڕی بیروبۆچوون و هەخساندنی دەرفەت و پێشخستنی پەیوەندی کورد و ئەو وڵاتانە و لایەنی پێشێلکردنی مافی مرۆڤ لە کوردستان پیشان بدەن، بەتایبەت کەئێستا هەرێمی کوردستان لەدەرەوە دەنگوەنگی تایبەتی خۆی هەیە، سەرەڕای ئەوەش ئێستا لەزێربەی پەرلەمان و حکومەتی وڵاتانی جیهان زۆر کەسایەتی کورد بەشدارن و پێستی دیار بەرچاوەدەبەن، ئەمەش زیاتر بووەتە هۆی ناساندنی کێشەی کورد بەدنیای دەرەوە، وەڵامێکی بەستنەوەی هەرێمی کوردستان لەڕگای تۆڕی ئەنتەرنێتەوە بەجیهانی دەرەوە.
سەرەڕای بوونی کوردێکی زۆر لەدەرەوە، بەڵام تائێستا نەیانتوانیوە بەشێوەیەك خۆیان ڕێکبخەن و کادەنگیەك دروست بکەن، کاریگەری لەسەر ووداوەکانی ناوچەکە لەبەرژەوەندی کورد هەبێت، لەڕاکێشانی ڕای گشتی دەرەوە بۆ کورد، ئەمەش بەهۆی پەرشوبڵاوی پەنابەری کورد و نەبوونی لۆبیەکی بەهێز، کەتائێستا کورد لەدەرەوە نەیتوانیوە لۆبی دروست بکات، چونکە ئەو پێکهاتانەی بۆ دروست بوونی لۆبی پێویستە لە کوردی دەرەوەدا زۆر لاوازن، لۆبی پێویستی بەئابووریەکی بەهێز و کادەنگی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ڕاگەیاندنێکی بەهێز هەیە، ئەمەش لە پەنابەری کوردیدا بەدینەهاتووە، لەبەر چەند هۆکارێك بەهێزترینیان نەبوونی یەکدەنگی کوردە لەدەرەوە، ئەمەش کۆمەڵێك هۆکاری هەیە، گرنگترینیان هۆکاری سیاسیە و لەم بارەیەوە حزبەکانی باشووری کوردستان ڕۆڵی نەرێنیان هەیە، لە ئاراستەکردنی بەشێکی زۆر لە پەنابەری کورد لەدەرەوە، چونکە ئەو دابەش بوون و کێشە و ململانێ توند و نەشیاوەی لەناوەوەی هەرێمی کوردستان پیادەی دەکەن، بەزیادەوە لەسەر بەشێکی زۆری ئەندام و لایەنگرەکانیان لەدەرەوەی لەسەر پەنابەری کورد هەنگی داوەتەوە، ئەم دابەش بوونەش کاریگەری خراپی کردووەتە سەر کوردانی دەرەوە و تائێستا نەیتوانیوە خۆی ڕێکبخات و لۆبی دروست بکات.

تەنانەت لەکاتێکدا بەشێك لەپەرلەمانتارانی فەرهنسا، بابەتی کیمیابارانی هەڵەبجەو زۆموزۆری لەسەر کوردیان بردە پەرلەمانی فەرهنساوە، بۆ بەجێناساید ناساندنی کیمیابارانی هەڵەبجە، بەڵام بەهۆی نەبوونی لۆبیەکی بەهێز لەلایەن کوردانی دەرەوە، نەیانتوانی هیچ کاریگەریان لەسەر ئەو بارودۆخە هەبێت، بۆ گوشار دروست کردن لەسەر جیهانی دەرەوە، بۆ بەجێناساید ناساندنی کورد، نەك هەرئەوەی نەیانتوانی گوشار لەدەرەوەبکەن، تەنانەت نەیانتوانی ڕای گشتی

هاووڵاتیانی ناوەوەی هەرێمی کوردستانیش بەڵای ئەو کێشەیەدا ڕاکێشن و لەناوەوەش کەمترین دەنگدانەوەی هەبوو، بگومان ئەمەش کێشەیەکی گەورەیە بۆ کوردانی دەرەوە، کەتائێستا نەیانتوانیوە لەو بارودۆخە حزبیە چەقبەستووی تێیکەوتووە ڕزگاری بێت و کۆدەنگیەك لەسەر کێشەی کورد لەدەرەوە دروست بکات، بەڵام پێویستی بابەت و سەردەم وادەخوازێت، کوردانی دەرەوە چیتر بڕەو بەم ئاکارە نەشیاوە نەدەن و لەیەکگرتنکی تەواوی کوردانی دەرەوەدا خێیان ڕێکبخەنەوە، بۆئەوەی ئەگەر نەشتوانن لێبی دروست بکەن، لانی کەم بتوانن لەکاتی پێویستیدا یەکبگرن و دەنگیان بەرز بکەنەوە بۆ بەدەستهێنانی مافە ڕەواکانمان لەپێناوی بەرژەوەندی نەتەوەکەماندا.

---

# فریـــــودان و ســـــرکوتی ناڕازایەتیـکـانی خوێـنـدکاران دادتان نادات!.. نوری بەشیر

تایبەتمەندیکانی ئەم دۆرێیە و ناڕازایەتیکانی خوێندکاران ناڕازایەتی ئەستای خوێندکاران نیشانەی ئەو راستیێیە کە کەمەگای کوردستان بۆ قێیرانکی گەورەی سیاسی و ئابوریدا تێدەپەڕێت، قێیرانک کە دەسەڵات لەسەرەو هەموو سەروەت و سامانی کەمەگای لەدەستدایە، بەڵام ناتوانێت ئیدارەی کەمەگا بکات و وەڵام بۆ خواستکانی کرێکاران، مامەستایان، قوتابیان و ژنان بداتەو. خوارەوەی کەمەگایش کە لەهەموو پێداویستیە سەرەتاییەکانی ژیان بێبەرین، ئیتر ئەو هەلومەرجێیان پێ قبوڵناکرێت و بەشەوەی جەراوجەر لە ناڕازایەتیدان. خێپیشاندانی خوێندکارانی پێیمانگاو زانکۆکان بۆ دەرماڵەو باشبوونی هەلومەرجی خوێندن لەگەڵ هەر هەوڵکی فریودان و سەرکوتک لەلایەن دەسەڵاتدارێتی حزبکانی کوردایەتیەو، بەردەوامە. ئەم خێپیشاندانانە لەدرێژەی ئەو ناڕازایەتیە جەماوەریانەدایە کە لەکەمەگادا شێپڵ دەدات کە بە؛ موچێ، هەلی کار، پێداویستیە سەرەتاییەکانی خەڵک لە ئاو و کارەبا و ڕێگاوبان، بەدژی دزی و تاڵانی مافیاگەرێتی کۆمایەتیکی دەسەڵاتدارانەو کە نوێنەرایەتی بەرژوازی و سەرمایەدارانی

کۆمەڵگا دەکەن. ئەم دۆرینەی خۆپیشاندانی خوێندکاران دۆرێکی نوێیە لەوەی لایەک سەرتاسەریو لایەکی ترەوە هاوپشتی کۆمەڵگا بە خواستەکانیان و بەشداری بەشێکی بەرچاوی لاوان و خوێندکاران بەگشتی لەپشتە.

بەرژوازی کورد و فریودان و سەرکوت بە کۆتایی بە ناڕازایەتیەکان

بەرژوازی کورد وەک باقی بەرژوازی زۆرێک لە وڵاتانی سەرکوتگەر، لەبەرامبەر خواست و داوکارییەکانی جەماوەری کرێکارو کەمدەرامەتی کۆمەڵگادا دووڕێگا دەگرنەبەر بە ئەوەی وەڵام بە ناڕازایەتی و خواست و داواکارییەکان نەدەنەوە، ئەویش یان فریودانە یان سەرکوت کردنە. تا ئەوکاتەی بەیان بکرێت بە فریودان و خەڵکردنە چاوی خەڵک، بە ئاشکراو بەشێرمانە درێ دەکەن بە فریودان و دەمکوتکردن و بردنە دواوەی ناڕازایەتیە بەرحەقەکان، لە تەمەنی سی ساڵەی دەسەڵاتیان بەرژوا ناسیونالیستی کوردا، کەم خۆپیشاندان هەبووە نەڵێن دەستی دێرکی لەپشتە، نەڵێین چواردەورمان دوژمنە، نەڵێن ئەستا کاتی ئەمە نیە. کە ئاخرین جار لەم خۆپیشاندانانەی خوێندکاراندا سەرکی حکومەتەکەی پارتی و یەکێتی بە ئاشکرا درێ شاخداری کردوو و وتی کە لە هیچ شوێنکی دنیادا خوێندن بە خەڵایی نیە، واتە دەرماڵەش نیە. بەڵام هەر زوو لە ئاستەکی فراوانداوەڵامی درایەوە. ئەمە لەکاتێکدایە کە میدیای ئەمریکا بەهاویانکردەوە کە خودی سەرکی حکومەتی هەرێم لە ویلایەتی میامی ئەو وڵاتە ڤێلایەکی کڕیوە کە بەهاکەی ١٨ ملیۆن و ٣٠٠ هەزار دۆلارە.

بەڵام خە ئەم سەرمایەدارانەی کوردایەتی درێ و خەڵکردنە چاوی خەڵک لایان بەتە کاری ڕێژانە، هەربۆیە دەستوبرد دەسەڵاتدارانی بەرژوازی زۆنی سۆز کە خەریکی سەرکوتی خۆپیشاندانەکان بوو و بەسەدان کەسیان ڕاپێچی زیندانەکانیان کردبوو، بە پاشکشە بە خوێندکاران، بە پەلە پەنایان بە فریودان برد، ئەویش بە بانگردنی ژمارەیەك خوێندکار و کەبوونەوە لەگەڵیاندا بە ماوەی دوازدە کاتژمێر و بە قسەی زل و گفتی فریودەرانە بە پاشکشە بە خۆپیشاندانەکان بەڵێیان کردن.

بەڵام چ ئەم ناڕازایەتیانەی قوتابیان و چ مامۆستایانی وانەبێژ و چ باقی ناڕازایەتیە جەماوەریەکانی کۆمەڵگا بە تەجروبەی سە دێیە لە فریو و سەرکوتی ئەم دەسەڵاتە، بەو بڕینە درێانە پاشکشێیان پێناکرێت، هەربۆیە جارێکی دیکە لە ڕۆژی ٧ی دیسەمبەر دەنەوە شەقامەکان و بەردەم زانکۆ پەیمانگەکان دەگرن بە خواستەکانیان. ئەم جارەش بە ڕەشبگیری دەستگیریان دەکەن و ڕەوانەی زیندانیان دەکەن.

ناڕازایەتیەکانی خوێندکاران پێویستیان بە هاوپشتی هەیە

دنیای ئەمڕۆ دنیای دەسەڵاتداڕێتی بەرژەوەندیە، کە چەندە سەرمایەدار لێنەوان خۆیاندا لەسەر پشکی زیاتری دزی و بەرژەوەندیکانیان کەشیان هەبێت، بەڵام کە ڕووبەڕووی ناڕەزایەتیکانی جەماوەر دەبنەوە، هەموویان یەکدەست و یەک هێزەستن. خەڵکی کوردستان زۆر بەئاشکرا ئەم هێزەستەی حزبەکانی بزوتنەوەی کوردایەتی دەبینن کە نوێنەرایەتی بەرژەوەندیکانی هەموو بەرژوازی و سەرمایەداران دەکەن، نەک هەر ئەمانە بەڵکو هەموو ئەو هەزانەی بەناوی ئۆپۆزسیۆن و بەرژەوەندیان لەمانەوەی ئەو دەسەڵاتدا هەیە بەشێوەیەکی شەرمنەکانە ڕەخنە لە سیاستەکانی دەسەڵات دەگرن کە دژی جەماوەری کرێکاران و مامۆستایان و خوێندکاران و ژنانە و لەبەرەی دەسەڵاتدا دەوستنەوە.
بەڵام ئەم دەورە سەراسەریەی خۆپیشاندان، خوێندکاران وەک منداڵی کرێکاران و کەمدەرامەتی کەمەڵگا، بەشکە لە خەباتی سەرجەم چینی کرێکار بە باشبژێوی و وەڵام بە پێداویستیەکانیان، بەیە ئەم ناڕەزایەتیانە بە جیا لە ڕێکخراوبوونی خوێندکاران خۆیان، بەشداری و پشتیوانی هەموو هێزو لایەن و کەسایەتی کە ناڕازین بە سیستەم و دەسەڵاتی بەروژا ناسیونالیستی کورد دەخوازێت، ئەم ناڕەزایەتیانە بە یەکلاکردنەوەی لەبەرژەوەندی خوێندکاران و هەموو خەڵزانە کەمدەرامەتەکانی کەمەڵگا دەخاڵەت و هاتنەمەیدانی چینی کرێکار دەخوازیت کە چینی سەرەکی بەرهەمهێنی کەمەڵگایە لەبەرامبەر دەسەڵاتی چەوسێنەرانی حزبەکانی کورداێتیدا.
سەرەتای دیسەمبەری ٢٠٢١

---

# کورتە چیرۆک/ مەشکەگەشت.. گەران سەباح

کە و لا و کوڕ و سەقەتم.
هەموو بیانیان (دەستی) ستارکی لە گوکانم دەبەستەت. دەستی دەبەتکە بەزییەکەی لە هیی مرۆڤ زەترە. دەزانەت ئامەری بیستنەکە (ستارکی) لە گوکانم بچەقنەت بە ئەوەی بمهەشە. پەش ئەوەی بیبەستەت، گەرانی (گەنجی پیر)ی زەکەریام بە پە دەکا. هەرچەندە گەرانییەکە دوو سەت ساڵ کەنە، بەس دەزانەت یادگاریم لەگەیدا

هەیە.
من هیچی سەردەمی پێش چاخی بەردینم. تەمەنم نزیکەی شەش ملیۆن ساڵە، هەر بە دوایشیدا دەگەڕێم.
دوای ستارکی، دەستی هەموو لەشم بە (سووتیکال) چۆر دەکات. سووتیکال نەبە، لەمژبوو پێستم ڕزی ببوو. ئەو مەرهەمە گەنجم دەکاتەوە.
دوای سووتیکال، (ڤێرلەک) لە دەستم دەدات. ڤێرلەک نەبە، قایرەس دەمخۆن. ئەو ماوەیەی قایرەس گەلەک زەر بوونە. هەر قایرەسەک مەراقی شۆنکە. هەیە بەس چاو دەخوات، هەیە بەس لووت، هەیە بەس پرچ، ئیتر بەم شێوەیە.
دوای ڤێرلەک، (هایئای) لە چاوم دەکات. هایئای نەبە هیچ نابینم. دوای ئۆیش، (کیسپیکەر) بە سەرەوەی مەڕاشووەوە دەنووسێنێت. کیسپیکەر نەبە، نوتقم نییە. دوای ئەو، (ئاکەر) لە ئێزنەکانم دەبەستێت، ئەوجە (هاندیار) لە ئانیشکەکانم. ئەوانە نابن نە دەتوانم بەم، نە دەستم دەبە کارەکی پێ بکەم. پاشان، (بەنیاو) لە لووتم دەدات، ئۆیش نەبە هیچ بەن ناکەم.
لە هەموو ئەوانە گرنگتر، هەموو بەیانییەک، دەستی مشکم پێ دەکاتەوە. دەیشم.
بەو (موخکە) و (دەگە) نابن–دوو دوگمەن، یەکیان بە پشتی سەرەوەیە، ئۆیتریان بە ناوەندی پشتم– هەش و هەستم هیچ.
هەموو شۆک پێش نووستن، هەرچی ئامێرە لە لەشم دەکاتەوە. دەمرم و بەیانییان زیندوو دەبمەوە. ئای چ ژانێکە ئەم پێسەیە.
دەستی فراقینم بە دەنێت: هەنگوین، خورما، شیر. ژەمی نیوەڕۆ و ئێوارەش هەر ئۆوەیە، لەبەرئۆوەی هیچ شتێکی تر لەم گەردوونەدا نەماوە. بەس پێکم ناکەوێت، دەستی داهێنەر، لەم سێیەدا هەرچیم بوێ بەم دروست دەکات.
خۆ دەتوانم دەستی هەر ئێستە بڕم بکەم. لەسەر زانم، دوگمەیەک هەیە، پەنجەی تووند پێدا بگرم، هەندی دەمە دەستی دەکوژتەوە و حکوومەت دێ دەیبا. خوا هەڵناگرێ ئەو سەردەمەی حکوومەت دەستەودامانی مرۆیە، هەر یەکێک لە هەر شوێنکی گەردوون هەر داوایەک بکات یەکسەر بەی جێبەجێ دەکەن.
(دەستی)م هێشتەوە بە یەک مەبەست، خەیشم هەم هەر بە ئەو مەبەستە. حکوومەتیش ئاوا مەردە هەر بە هەمان مەبەست: بە ئەوەی بتوانم بیدزمەوە.
شەش ملیۆن ساڵە بەدوایدا دەگەڕێم. گەمەیەکی قووڵە. هەر سەرە داوێک دەگرم، هەزاران ساڵ لەی دەکەمەوە، ئاخیری ناگەم بە هیچ ئاکامێک. تا ئێستە سەتان هەزار سەرە داوم تاقی کردوونەتەوە.

دواهەمین سەرداو پڕە تەواو بوو. خەم و خەک و حکوومەتیش خەشحاڵ بووین. زۆر. واماندەزانی تەواو ئیتر دەیدەزمەوە. هەموو ئاماژەکان وایان پێ دەگوتین. دوو هەزار و بیست و یەک ساڵ پێوەی خەریک بووم. پێسەیەکی ئاڵاز و قورس بوو، کەچی هیچم بۆ هیچ نەکرد: دوو هەزار و بیست و یەک ساڵ بەر لە ئێستا چووم ناو مەشکم. بۆ ئامەری (ونکەی مەشک) توانیم بچمە نێو سەرم.
ونکەی مەشک کردمی بە دەپێ ئاوەک و منی لە ناوی کونە لووتمەوە ناردە ناو خانە و دەمارەکانی مەشکم. دوو سەدە و بیست و یەک ساڵ ژیام لەوە. یەک مەبەستم هەبوو: دەزینەوەی خودی خەم.

---

# "ئەمانی بۆ ئەگاوەی دەشاد کاوانی و فڵەی سەرحراویی ئەدەب".. میدیا تاهیر خەشناو

هەندەکجار بۆیەک جار خوێندنەوە ناتوانی مافی کتێبەک بدەی، هەونتر بەهەم، زەرجاران خوێنەر ناتوانێ وەک ئەوەی کە هەیە یاخود پێ بە پێستی تەواوی واتا و پەیامەکانی نێو کتێب بگەیەنێت، جا من ناخاسمە ئەو خوێنەرانەی تەنها مەبەستیان چێژە بەکەو ئەمەوێت بەهەم لە پاڵ ئەوەی کە بەرهەمی نووسەرێک چێژت پێ دەبەخشی، دەبێت بۆ پەی گەشە نیگای خێت و تەوانینت ، پەیامی دڵە بەدڵەی بگەینە. دەبێت قوڵیت تا ئاستێک بێت لەبچیتە ڕەحی وشەکانی نێو کتێبەکە، پایەیەک بەرز بیتەوە بۆ ئاستی نووسەر،دواجار جگە لە دڵق، تەی خوێنەر ئەتوانی ئاست و توانای نووسەر لە نووسیندا هەبسەنگێنی، ، هەبێت ئەمە زیاتر بۆ خودی پیرەزی ئەدەبە وەک دەستخەشی یاخود هووخاندنی نووسەر.

یەکێک لەو کتێبانەی کە من بە دووەمجار خوێندمەوە، " بەهەگاوە" ی دەشاد کاوانییە.
هەرچەند بۆ جارێک خوێندنەوە بەادەیەکی زۆر توانینم لە پەیامی ڕەمانەکە تێبگەم، بەهام هەمیشە هەستم بۆ نەقسێک ئەکرد، بۆیە جارێک بۆ خودی نووسەریشم وت:"نەمتووانی مافی تەواو بۆ

ماندکەتان بدەم"
ئەنگۆ هەکار زۆربن، لە من زیاتر بە ئەوەی دەیگەنمەوە، کە من ئەزموونی سەرەتایمە لە خوێندنەوە، لەلایەک، لەلایەکی تریش، یەکەم ماندی کوردییە خوێندبێتمەوە کە شەواز و تەکنیکی تەواو جیاواز بێت، هەبێت جگە لەوەی یەکەم ماندی کوردی سادیستی یە.

تەی خوێنەر کاتێ بەرگاوە دەخوێنیتەوە، هەک بیرت بێ فەرە سیحراوییەکانی " میخەی کۆی ماخە" و دەپاکی و سادەیی و ساویلکەیی" شەمرازی کۆی مەلاخدر
بەخورتی" دەچێت
ئەم ماندە کە کارەکتەرە سەرەکییەکەی " نارسیس" ە لەپاڵ ئەو میخە و مەلاخدر و قریاقەس و شەمراز ..... هتد دێت،
سەرەتای ماندکە بە بەستانەوەی نارسیس دەست پێدەکات و دواتر گرە کوێرەی نەهێنییەکان و ماڵباتی میر ئەمبەز و خستنەوەی نەوە لە چوار ئاینی جیاواز کە ، ئیسلام و فەلە و جولەکە و زەردەشتی بوو
پاشان شەڕو کوشتن و پێکدادان لە پێناو گەیشتن بە بەدەستهات ، کە دواجار بە سەرکەوتنی شەمرازی ماندحانی و مانەوەی نەژادی میخە کۆتایی دێت.

**ئەو لایەنە باشانەی کە لە ماندی " بەرگاوە" بەدیمانکرد:ـ**

١- ناونیشانی ماندکە : من سەرەتا کە خوێندمەوە، هەستم دەکرد ناونیشانەکی زۆر بەهێز نییە، بەڵام کاتێ چووم ناوەڕۆکی ماندکە، ئەوسا زانیم، هەقم، چونکە تا دواهەمین بەشی هەمیشە کارەکتەرەکان، بەرگاوەن، بە پێزگاربوون و دەزینەوەی حەقیقەت، بەڵێ ناوەزترین ناونیشانە ، ئیتر ئەو ئەو گوتەیش تاادەیەک تەکشکا کە دەڵێن بە بەرگ و ناونیشانی کتێب هەڵمەخەڵەتە، بگومان ئەمش لەهاتوویی نووسەر دەردەخات.

٢- حەزی بوون بە نارسیس: کە کردنەوەی هەموو کەدە نهێنییەکان و زەحمەتی و چەرمەسەری لەلایەن خودی نارسیسە، کە سەربوردەکەی دەخوێنەتەوە، دەتەوێ ئەو بیت، کاتێ واقیعت بە ڕەنگی ڕەشکی تەخ نووسراوە، کاتێ نازانی بوون و ڕەچەڵەکت چییە، بەڵام تە هەوەدەی سەرەتای ئەوەی دەزانی ڕەنگە باج بە ڕەحمت بدەی، بەڵێ دەکرێ بەڵێن حەزی خوێنەر بە بوون بە نارسیس کە کارەکتەری سەرەکییە، هەوەکە بە خۆ دەزینەوەی خوێنەر و بڕوودان بەخۆی. کە ڕەنگە ئەمیش لە واقیعەکی ڕەش و چەرمەسەری کەمەرگەکەی دابێت.

٣ – بوونی ئاینی جیاواز بەهام دانەبەاو لەیەکتر : بەڕێگاوە کەکی سەرەکی پێکدادانی ئاینەکانە وەک دوژمنایەتی نا بەکو زیاتر بە لەک نزیکبوونەوە، ئەوتا میخەک و شەمراز و قریاقەس، ئامەزان لە لە سە ئاینی جیاواز، هەبەتە ڕێنگە مەبەستی نووسەر ئەوە بێت، ئاین جیاوازی ناخاتە نێوان مرۆڤکان بەکو ڕێنگە تەماع و حەزی زەری کەسەکان بێت، کە باشتر بن لەوانیتریان، وەک ئەوەی میخەک لەگەڵ شەمراز کردی،کە زیاتر مەبەستی گرتنە دەسەڵات و زیندووکردنەوەی دەسەڵاتی میرایەتی بوو وەک ئەوەی دژایەتی خودی ئایینەکەی شەمراز بێت.

٤ – خەیاڵی بوون بە پاڵەوان: مەحاڵە تە بەڕێگاوە بخوێنیتەوە، خەیاڵی ئەوەت نەکردبێ لە شوێنی کارەکتەرێک بیت،یاخود یەکێک بی لەوانەی هەمیشە بەحەنچەیەکەوە بە ڕێگاوەبی، ڕێچکە سەخت و دژوارەکان ببڕی

٥ ـ دانانی فەرهەنگەکەکی بەپێز: بەگومان دانانی فەرهەنگێک ڕێنگە هەندێ ئاسان نەبێت بەتایبەت بە ئەوانەی چەندەها وشەی کەنی کوردیان نوێ کردەتەوە کە هەمیشە پەراوێز خراون.

٦ – ڕێمانی هەموو سەردەمێ جیاوازەکانێ : بەگومان باشی هەموو دەقێک لەوەدایە، بە هەموو سەردەمێک خوێندەری خۆی هەبێت و لەی دانەبڕێت، من وای بۆ دەچم، بەڕێگاوەی یەکەکە لەو ڕێمانانەی دوای ئەمەش هەمیشە خوێندەری سەرسەخت بە خۆیەوە دەبینێت، دواجار ئەمە بەرهەمی تەنها نووسەرێکی ئاسایی نییە!

جەوانترین دەی ئەم ڕێمانە، کاتێک دەڵێت " من دوای تەواوکردنی ئەم ڕێمانە دەستبەجێ بە خەگرخاندن خەم دەکوژم.

ڕێک بیرت بە ئەوە دەچێت
نارسیس
یان نووسەر
یاخود تەی خوێنەر
خێت دەکوژی.!!

دواجار " بەڕێگاوە" ی دەشاد کاوانی لە هەموو وشەکان مەزنترە.
بەادەی ئەوەی دەتوانین بڵێین : وشەکان هەژارن لە ئاست وەسفکردنی ئەم ڕێمانە"

# کۆشکی مەجید پاشای بابان.. جواد خەلیل

**(چیرۆکی سەردارانی کۆشک، بەسەرهاتی هەستانەوە و داماڵان)**

لە ناوەڕاستی سەدەی نۆزدەهەمدا (مەجید پاشای بابان) کە بە سێ پشت دەچێتەوە سەر دامەزرێنەری سلێمانی (ئیبراهیم پاشای بابان)، بەهەی لە ناوچوونی یەکجارەکیی میرنشینی بابانەوە، بەیار دەدات خۆی و بنەماڵەکەی لە کفری نیشتەجێ ببن.

بە ئەم مەبەستەش کۆشکێکی گەورەی لە کفری بنیاتنا و بەیارمەتی تورکە عوسمانیەکان دەستی بەسەر زۆری زارێکی زەردا گرت. کفری کە پێشتر جیاوازی چینایەتی تێدا نەبوو، بەهەی (مەجید پاشا)وە ئەم جیاوازییانە زۆر بە ڕوونی تێیدا دەرکەوت.

(مەجید پاشای بابان) یەکەمین کەس بوو شێوە ژیانی ئەرستۆکراتییانەی هێنایە نێو (کفری)یەوە، کتێبخانەیەکی گەورەی لە ماڵەکەیدا دروستکرد و دانیشتنی شەوانەی بە هونەرمەندان و دەنگخۆشانی کوردو تورکمان و عەرەب ڕێک دەخست و هەوەڵی پێگەیاندنی نەوەیەکی سیاسی و خوێندەواری نێو بنەماڵەکەی دەدا و تێکەڵی خێڵەکی ڕەش و ڕووتی نەدەکردن.

گەرانیە بە ناوبانگەکەی (عەلی مەردان) کە بە نێوی (باخی پاشا)وە تەمارکراوە، لە نێو ئەم ماڵەدا و بەسەر ئەم کۆشکەدا وتراوە ، هەر لە نێو ئەم کۆشکەدا و بەهەی جەمیل پاشاوە "عەلی مەردان" و "قەمەر بگلەر" یەکدیان ناسیوە و پێکەوە سەرمەست بە باخی پاشا و جوانیە شاهانەکەی، شیعرەکیان نوسیوە و گەرانیەکیان گوتەتەوە:

هەستە با بڕۆین بکەین تەماشا
لە مەرگوزار و لای باخچەیی پاشا

مەجید پاشای بابان لە ساڵی (١٩٠٥) کۆچی دوایی دەکا و لە

گەستانەکی تایبەت بە بابانەکان لەتەنیشت گەی ( قادر پاشا)ی باوکیەوە لە شاری بەغداد بە خاک دەسپەردرت.

دوای مردنی مەجید پاشا، کوەکەی واتا جەمیل پاشا "١٨٨٤-١٩٤٦" بوو بە سەرداری کشک، کە ئەویش هەر لە نەو ئەم کشکەوە هاتبووە دونیا، زیرکییەکی بە هاوتای هەبوو بە تایبەتی لە بواری هونەری ئیدارەدان و کارگەییدا. بەو پێیەی زمانەکانی ( کوردی، تورکی، عەرەبی، فارسی) بە باشی دەزانی و کەسایەتیەکی ناسراوی سەردەمەکەی خۆی بوو، کرا بە نوێنەری ویلایەتی موسڵ لە پەرلەمانی عوسمانی لە ئەستەنبوڵ. دوای ووخانی عوسمانیەکان و دامەزراندنی دەوڵەتی عەراق ماوەیەک بوو بە نوێنەری کەرکوک لە پەرلەمانی عەراق. ژمارەیەکی بەرچاو کتێبی عەرەبی و تورکی لە ئەستەنبوڵ و بەغدادەوە هێنایەوە بە کتێبخانەی نەو کشکەکەی لە کفری.

لە نەو کوانی جەمیل پاشادا، مەحمود پاشا "١٩٢٠-١٩٩٧" لە هەموویان زیرەکتر و لێهاتوتر بوو، کە دواتر بە ماوەیەکی زەر کرا بە وەزیری تەندروستی عەراق. مەحمود بە هەمان شێوەی باوکی هەر لە نەو ئەم کشکەدا گەورە بوو، لە کفری خوێندنی دەستپێکرد و دواتر بە درێژەدان بە خوێندن دەچێتە بەیروت و بەغداد، تێکەڵی کاری سیاسی دەبێت و لە سێ کابینەی جیادا سێ جار دەگاتە پلەی وەزیر، چەند جارێکیش دەکرێتە ئەندامی ئەنجومەنی نوێنەران.لە دوای ووخاندنی دەسەڵاتی پاشایەتی، ووەدکاتە ئوردن و ماوەیەک لەوێ دەمێنێتەوە. دواتر دەچێتە سعودیە و دەبێتە ئاوێژکاری (میر فەهد بن عەبدولعەزیز) و ماوەیەکیش لەوێ دەژی، تا لە کۆتایی حەفتاکاندا ئاوەش بە جەدەهەڵ و دەچێتە لەندەن، ساڵی 1997 کەچی دوایی دەکات و دەیبەنەوە بە ئوردن و لەوێ بەخاک دەسپەردرت. مەحمود پاشا زمانەکانی (کوردی و عەرەبی و تورکی و ئینگلیزی) بە باشی دەزانی و متمانەپێکراوی پاشای عەراق بوو.

(عەفیفە خاتوون)ی کچی (جەمیل پاشا) یەکەکی ترە لە ناودارانی نەو ئەم کشکە مەزنە، کە ئەویش هەر لە نەو ئەم کشکەوە هاتبووە دونیا و گەورە ببوو، هاوسەرگیری لەگەڵ (ئەحمەد موختار بابان) دا کرد، ئەحمەد بابان جگە لەوەی یەکێک بوو لە دیارترین سیاسیەکانی مێژووی نوێی عەراق، هاوکات دوایین سەرۆک وەزیرانی عەراقیش بوو لە سەردەمی پاشایەتیدا.

دوای ووخاندنی دەسەڵاتی پاشایەتی و هاتنە سەرکاری قاسم، پیاوەکانی نەو ئەم کشکەیش سەرجەمیان بە دەسەڵاتکران و خرانە

زیندانەوە. دواتریش نەک تەنها لە نووسندە سیاسیەکە، بگرە بەتەواوی لە سەر شانۆی سیاسی عیراق دوورخرانەوە، هەندێکیان هەوڵیانکرد ئوردن و بەشکیشان چوونە ئەوروپا. ئەو کەشکەی سەردەمانێک باپیرە گەورەیان بنیاتینابوو، لەی تریندەوە و ئیدی نەهاتنەوە بەلایدا و لە وەڵات و خاکی تردا ژیان و مردن.

ئێستا و دوای نیو سەدە لە چەکردنی، کەشکەکە بەتە کەلاوە، هەرچەندە تا دەیەی یەکەمی دوو هەزار، وەکو خەی مابووەوە و دەتوانرا بە تەچوویەکی کەم نەژەنبکرێتەوە، بگرە نەکرا. بۆچی نەکرا؟ خە زیاتر لە جارێک پارەی بە تەرخانکرا! ئاخر هەموو جارێک بگە پارەی تەرخانکراو دوای برابەشکردنی لە نێوان بەرپرسە دیارەکانی حیزب و حکومەتدا، شتێکی وای لە نەدەماینەوە بخرێتە خزمەتی کەشکەوە!

دواجار ئەم کەشکە بەشکی زۆری داماو بوو بەکەلاوە، کەلاوەیەک هەرچەند لەی بەوانیت بیماری عەقڵی ئیدارەدانی کورد و بە ئاگایەکەییت بە دەردەکەوت، لە هەستکردنیدا بە گرنگی شوێنەوار و سەنگە مێژوویەکەی ئاسار! ئەم کەشکە چاوگەی لەزمە بارانەکە، تا بە هەمیشە ببێتەوە خاکێکی هووتگە، وەک ئەوەی کە هەرگیز نەبووبێت.

**جواد خەلیل**

---

# چیرۆک بە منداڵان.. پێشەیمانی و لێبووردن .. نووسینی: ڕزا شوان

ماڵمان لە شاری کەرکووک لە گەڕەکی شەیجە بوو. لە پاڵی پێنجەم لە قوتابخانەی شەیجەی سەرەتایی بووم. لە منداڵانی کەڵانەکەی خەمان و لە کەڵانەک پشتر و کەڵانەکەی دوای کەڵانکەمانەوە، کە هەموومان هاوڕێی یەکتری و هاوقوتابخانە بووین. تەمەنمان لە نێوان یانزە و دوانزە ساڵاندا بوو. تیپێکی تەپی پەمان دامەزراند و ناومان نا (تیپی

تەپی پەی کوردستان) ژمارەمان (١٨) منداڵ بووین. پارەمان کەکردەوە و بۆ (٦) پەنجایی واتا (٣٠٠) فلس. تەپکی لاستیکی گەورەمان کڕی. زۆر دڵمان پێی خۆشبوو. لە دوای یاری، هەر جارێی یەکێکمان دەمانبردەوە بۆ ماڵی خۆمان.
پارچە زۆیەکی چڕی گەورە لە سەرووی کانیکەمان هەبوو. کردمان بە یاریگامان. ڕۆژانە سێ شەممان و ڕۆژانی هەینی، لە دوای نیوەڕۆان، دەبووین بە دوو بەشەوە، تا کفت دەبووین تەر یاریی دوو گۆڵیمان دەکرد. بەڵام ئەوەی کە نیگەرانی کردبووین. ڕەفتاری هەڵەی (شەڕ)ی هاوەڵمان و ئەندامێکی تیپەکەمان بوو. کە کەمێک لە خۆبایی بوو. زۆر ڕق یاری دەکرد. لە هەر یارییەکدا، شەقی لە پەی یەکێک یا دووانمان دەدا. یان پاڵێکی قایمی بە یەکەکانەوە دەنا و دەیخستین و ئازاری پێ دەگەیاندین. من دوو جار بەر شەقی شەڕە کەوتم. جارێکیان ئازارێکی زۆری بە پەی راستم پێگەیاند. لە دوو یاری دا، نەمتوانی یاری بکەم. هەر بە هەی شەڕەوە جاری واش هەبوو یارییەکەمان ڕادەگرت و بە دەتەنگییەوە کۆتاییمان پێ دەهێنا.

گلەییمان لێی کرد و زۆریش ئامۆژگاریمان کرد. بەڵام بە سوود بوو. تا گەیشتە ئەو ڕادەیی کە لە ڕەفتاری شەڕە بێزاربووین. بیرمان لە دەزینەوەی چارەسەرێک کرد.
بەبۆ ئاگاداری و بە بەشداریکردنی شەڕە، هەموو ئەندامانی تیپەکەمان لە شوێنکەدا کەبووینەوە. کە چی بکەین بۆ ئەوەی وا لە شەڕە بکەین واز لێم ڕەفتارەی بهێنێت و بۆ خێدا بچێتەوە. چەند هاوڕێیەکمان پێشنیاریان کرد و ڕای خۆمان لە بارەیانەوە وت.
شاهۆ: سبەینێ کە شەڕە هاتە ناو یاریگاکەوە، با پێکەوە هەموومان ڕووبەڕووی ببینەوە و بە پاڵ دەریببکەین.
دارا: با لە تیپەکەمان دەری بکەین و قسەی لەگەڵدا نەکەین و واز لە هاوڕێتی بهێنین.
سەرکەوت: با لە لای مامۆستا فەرهاد، مامۆستای وەرزشمان سکاڵای لە بکەین.
کە نۆرەی من هات، ڕاو و پێشنیارم ئەمە بوو:" با سبەینێ هەینی یاری نەکەین و کەسمان نەچین بۆ یاریگاکەمان. کە شەڕە بچێت و کەسمان نەبینێت، هەست بە شتێک دەکات. ڕۆژی شەممەش لە قوتابخانەدا، کە شەڕە ڕۆژ باشی لەکردین، بە سارد‌یەوە وەڵامی بدەینەوە. ئەگەر پرسی: بۆ بە سارد‌ی وەڵامم دەدەنەوە؟ چی بووە؟ بە دوێنێ کەستان نەهاتن بۆ یاریگاکە؟ ئەم وەڵامە، وەڵامی هەموومان بێت:"لە خۆت بپرسە" هەموو ئەندامانی تیپەکەمان،

ئەم را و پێشنیارەیان پێ باش بوو.
بەیانی ڕۆژی شەممە، کە شەڕە ڕۆژ باشی لێمان کرد، بە ساردییەوە وەڵامیمان دایەوە. کە پرسی:" بە بە ساردییەوە وەڵامم دەدەنەوە؟ بە دوێنێ کێستان نەهاتن بە یاریگاکە؟ چی بووە..؟". هەر یەکەمان بە "لە خەت بپرسە" وەڵامیمان دایەوە.
ئەو ڕۆژە کە چووینەوە بە ماڵ، شەڕە زۆر دەتەنگ و خەمبار ببوو. زانی تەگبیرمان لێی کردووە. بیری لێ وەڵامەکەمان کردەوە، لەبەر خۆیەوە، وتی:"هاوەڵەکانم هەقیانە کە بە ساردی وەڵامم بدەنەوە. ڕاست دەکەن پێویستە لێ خەم بپرسم. من ئازاری هەموویانم داوە، دڵی هەموویانم ڕەنجاندووە. من هەڵەم و پێویستە پێشیمان ببمەوە و واز لەم ڕەفتارە ناشیرینەم بهێنم. واتە من خەتابارم و هەر من دەتوانم کۆتایی بەم کێشەیە بهێنم. پێویستە لە پێشا یەک بە یەکی هاوەڵەکانم ئاشت بکەمەوە."
بەیانی ڕۆژی یەکشەممە لە قوتابخانەدا، شەڕە هات و دەستی کرد ملی یەک بە یەکمان. چاوەکانی پەببوون لە فرمێسک و وتی:"هاوەڵە خۆشەویستەکانم، من ناتوانم بەبێ ئێوە هەڵبکەم. من خەتابارم و دان بە هەڵەکەمدا دەنێم، کە ئازاری هەمووتانم داوە. زۆر پێشیمانم. بەڵێنت دەدەمێ، کە ئیتر ئەم ڕەفتارە ناشیرینە دووبارە ناکەمەوە و دڵی کەستان ناڕەنجێنم. بە ڕەحمکی وەرزشییەوە داواتان لێدەکەم کە لێم ببوورن.
منیش بە ناوی هاوەڵیانی ئەندامانی تیپەکەمانەوە، وتم:"شەڕە گیان، تە هاوەڵیەکی خۆشەویستمانی و حەزمان نەکرد درێژە بەم ڕەفتارەت بدەیت. لێت دەبووورین.
شەڕە زۆر سوپاسی هەموومانی کرد. بەڵێنەکەی هێنایەدی. لەوە دوا بە خۆشی و شادییەوە یاریمان دەکرد و بە خۆشیشەوە کۆتاییمان پێ دەهێنا.
(*) منداڵە خۆشەویستەکانی کوردستان. پێشیمانی و دانان بە هەڵەدا، نەنگی و لاوازی نییە. بەکو درێژدان بە هەڵە، هەڵە و نەنگییە. هەڵەکاری کەللەقی باجەکی زۆری هەڵەکانی دەداتەوە. لەبووردنیش جوانترین و بەرزترین خەساڵەتی مرۆڤە.
ڕزا شوان
سوید: ٢٠٢١

# ئەم چی ئەزموونکمان هەیە لەگەڵ "تەوالەت"دا.. ئاراس سەعید

ئەم چ ئەزموونکمان لەگەڵ (تەوالەت)دا، هەیە؟ بەچی مرۆڤ بەخالی کردنەوەی غەریزە کەبتکراوەکانی پەنا دەباتە بەر تەوالەت؟
دەرگایی تەوالەتە گشتیەکانی هیچ کەمەگایەک خالی نیە، لە کەمەک نووسین و دڕ، هەریەکەیان گوزارشت لە فاکتەکی ژیاری و کەمەایەتی قووڵ دەکەن.
بەچی "تەوالەت" دەبەتە نهێنیترین درزی ژیان، کە تاکی کوردی لەویو، تەعبیر لەشوناس و هوئیاو ئایدیاکانی دەکات. چ شتێک تەوالەت و ژیانی ئەم ئاوەتەی یەکتردەکات لەناو کات و شوێندا،؟ بەگەانەوە بەلای "فرەید" ەنگە بتوانین، سەرداوەکمان پەبدات بە کردنەوەی ئەم گرە کوێرەیە، کاتێک فرەید ئاقڵی مرۆڤ دابەش دەکات بەسەر سە بەشی سەرەکیدا، ەنگە بەیەوەت پەمان بەە. "مرۆڤ بە هەمیشە لەژێرکاریگەری کەبتە دەرونیەکاندا دژیت" بەجۆرێکی تر، هەرگیز مرۆڤ خاوەندارەتی کردەکانی خۆی ناکات، چونکە لەژێرفشاری ئید و سوپەر ئیگەدایە. "سوپەرئیگە" خۆی لەترادیسۆن و مەاڵی گشتی و تاپەکانی کەمەگا دەبینەتەوە و بەردەوامە لەکەبتکردنی داواکاریەکانی "ئید".
"سوپەرئیگە" بەشێوازێکی سیستماتیکراو کارەکانی خۆی دەکات، جگە لەو چرکەساتەی کە مرۆڤ لە چاودێری ئاویتر خۆی دەدزێتەوە، "سوپەر ئیگە" ەنگە بەخالیکردنەوەی مەتیقە دەروونیەکان نادات. بەقەولی "فرەید" مرۆڤ لەدووکاتەدا، توانایی خالیکردنەوەی مەتیقە دەروونیەکانی هەیە، لەکاتی نووستندا، کە "سوپەر ئیگە" نائاگایە. بەیە مرۆڤ لەخەونەکانیدا "سەکس دەکات"، "دەکوژێت"، "یاخی دەبەت". چرکەساتی دووەم، نەبوونی چاودێری ئاویترە، واتا، نەەم و ترادسیۆن و مەاڵی کەمەکی.
ئەم لە منداڵیدا، کاتێک بەەژوو دەبووین و برستی هروژمی بە دەهێنین، پەنامان دەبردە بەر تواڵەت، بە ئاوەی پارویەک نان بخەین. ئەزموونی ئەم لەگەڵ تواڵەتدا، زیاتر لەچرکەساتی دەسپێ

لەدانەوە دەستپەدەکات، نەک هەژوو شکان.
بەووونکردنەوەی چەمکی دەسەلات و پەیوەندیەکانی دەسەلات بەجەستەوە، زیاتر پەیوەندی مرۆڤ و تەوالێت ووونتر دەبێتەوە. "ژان پۆل سارتەر" لە کتێبی بوون و نەبووندا، بەم شێوەیە لەبارەی جەستەوە دەدوێت:("من بە لەش هەم" ئەمە یەکەم هەهەندی بوونە، "کەسانی دیکەش لەشم دەناسن و بەکاری دەهێنن"، ئەمە دووەم هەهەندی بوونە"). واتا: جەستە جگە لە هەهەندی بوونەکەی وەك بوون کە شوێنەك لە بەشایی داگیردەکات، ئەوا خاوەنی هەهەندێکی ترە کە بریتیە لەوەی کاریگەری لەسەر دەوروبەری دادەنێتو بەهەمان شێوەش دەکەوێتە ژێر کاریگەرییەوە. فەکە وتەنی: ( دەسەلات لە جەستەی مرۆڤدایە، چونکە جەستە لەهەموو کات و شوێنێک ئامادەیی هەیە، دەسەلات بەبێ شوێن و کات بوونی نیە.) دەسەلات لەدیدی فەکە وە پەیوەندیەکی نابەرامبەرە لە نێوان دوولایەندا. واتا ئەوی دەسەلات دار، هەیمەنەو مومارەسەی دەکات بە دیسپیلن کردنی جەستەی ئەوی بە دەسەلات، شوێنەواری دەسەلات هەمیشە لە جەستەدا دەمێنێتەوە.
بەنموونە لە پەیوەندیە سێزداریەکانیش پەیوەندی هێز و دەسەلات بەئاشکرا دەبینین، دوو مرۆڤ لەپەیوەندی خۆشەویستیدان، ئەوی یەکەم هەوڵی داگیرکردنی جەستەی ئەوی تر دەدات. داگیرکردن تەنها بەرئەنجامی سەرکوتکردن و هێزی فیزیکی نیە، بەڵکو ئەوی تر، لە پێناوی بەدەستهێنانی ئاسایش و بەدەستهێنانی پەداویستیەکانی دەستبەرداری ئازادیەکانی دەبێت.
"فەکە" پێی وایە، دەسەلات لە جەستەدایە، فەکە" سەبارەت بە دیسپلینی جەستەیی ەای وایە کە جەستەی مرۆڤ لەم کاتەدا خزێنراتە ناو دەزگایەکی دەسەلاتەوە، کە هەڵدەلوشێ، تێکدەشکێنێو سەر لە نوێ بونیادی دەنێتەوە، دیسپلین جەستەیی ملکەچو گوێایەو ئامادەی قبوڵ کردنی دیسپلینی زیاترو دەسەلاتی زیاتر دروست دەکات، بەر لە سەردەمی مەدێرن سزادان تەنیا ەووی لە کەسی تاوانبار بوو، تەنیا تاکە کەسی تاوانبار ەووبێووی سزا دەبووەوە، بەڵام تەکنیکەکانی دیسپلین ەوویان لە کەی دانیشتوانێ، واتە: دەسەلاتی دیسپلینی تەنیا کەسەك دیاری ناکات تاکو بیخاتە ژێر چاودێرییەوە. یاخود سزای بدات، بەڵکو هەوڵی کەنترۆڵی کەی کەمەگە دەداتو هەموو دانیشتوان دەخاتە ژێر چاودێرییەوە، بە گەیشتن بە ئامانجی ملکەچ کردنو لارەملێی تاکەکانو فراوان بوونی دەسەلاتەکەی، پەویستبوو گشت هەهەندێکی فەزا، زەمەنو جوڵە هەساو یاسایان بە دروست بکرێو بەوەستان سودیان لێ وەربگیرێ، هەر بۆیە تەکنەلۆژیاو تەکنیکەکانی دیسپلین هێژ لە دوای هێژ زیاتر، دەست پێوە گرانە تر، بەش بەشکەرتر، هونەری تر، دیارترو قازانج خوازانە تر دەبن.

پەیوەندیەکی نزیک لە نێوان "سارتەر و فۆکۆ"دا هەیە، یەکەم مرۆڤ بە لەش هەیە. دووەم: دەسەڵات لەجەستەدایەو بەسەر جەستەدا پیادە دەکرێت. کەواتە مرۆڤ بە ئاوەی جەستەی لەچاودێری ئاویتر، ڕزگار بکات، بەدوای نهێنی ترین شوێندا دەگەڕێت. ناچارم زیاتر لەسەر چەمکی دەسەڵات ڕابووەستم، چونکە تێگەشتنی تاکی کوردی، تەنها لە دەسەڵاتی سیاسیدا کووڕت دەبێتەوە، بەپێچەوانەوە، یەکەمین دەسەڵاتی پێش دەوڵەتی دەسەڵاتی خێزانە. وەکو ئاوەی "ئاریک فرۆم" (لەکتێبی هونەهاتن لەئازادی) ئاماژەیی پێکردووە، مرۆڤ بەسەروشت ئازادە، بەڵام بەهەی توانای زانینبوونی بەسەر هەڵکانی سەروشتدا، چاوپێشی لەبەشێک لە ئازادییەکانی دەکاتو ملکەچ و لارگوێ خێزان دەبێت.)

خێزان یەکەمین دامەزراوەی سەرکوتکەرە، کە توانایی چاودێرکردن و کۆنتڕۆڵکردنی هەیە. منداڵ هەمیشە دیاوێت، بەشێک لە ئازادییەکانی بەدەست بهێنێتەوە، بەڵام ئاوە ئاستەمە، بەیە پێنا دەباتە بەرنهێنی ترین درزی ژیان، بە خالی کردنەوەی غەریزەکانی. ئاوە یەکەمین ئەزموونی ئەمەیە لەگەڵ تواڵێتدا. جگەرەکێشان، دەسپەڵەدان، تواڵێت دەبێتە نهێنی ترین، پێناگە بە شاردنەوەی جەستە لەچاودێرکردنی ئاوی تر.

تواڵێت، تەنها سەرتایەک نیە، کۆتایی هەبێت، بەڵکو بەرکەوتیەکی ئەزەلییەو بە هەمیشە شوێنی خالیکردنەوەی غەریزەکانی مرۆڤ. با بەێک بچینە پێشتر، بەو وتەیەی "ئاسە" دەست پێدەکەین کە دەڵێت؛(مرۆڤ بە ئازادی لەدایک دەبێت، بەڵام لەهەموو شوێنێک دیلکراوە). واتا مرۆڤ لەژێرکۆمەڵێک کۆتوبەندایە، بەناچاری ئاو هەڵە دەگەڕێت، کەمەڵگا بەسەریدا سەپاندوویەتی. لە قۆناغی دووەمدا، دەسەڵاتکان جیاوازە، دەسەڵاتێکی مۆنپۆڵی چە ئامادەیە، دەسەڵاتێک لەڕێگەی دەزگایی سیخوڕی و دامەزراوەی تێکهەڵچنراوەوە، خەی مومارەسەدکات. زەرجاریش جومگەکانی دەسەڵات تەنها پۆلیس، ئاسایش، دەزگایی سیخوڕی نین. بەڵکو پۆلیسکانی خودا و پۆلیسکانی ئاخلاق و پۆلیسکانی خێزان بەشدارن. کاتێک دەسەڵاتێک کەی جموجۆڵکانی جەستەی مرۆڤ کۆنتڕۆڵ دەکات لەڕێگەی تەلەسکرین و دەزگایی سیخوڕی و پۆلیسییەوە، مرۆڤ بە خالیکردنەوەی دوو شت، پێنا دەباتەوە بە تواڵێت، یەکەم؛ غەریزەکبتکراوەکانی لە تواڵەدا خالی دەکاتەوەو لەڕێگەی جونەوە ڕاخنەکانی ئاەاستەی ژەمە کلتووری و کەمەڵایەتی و ئایینیەکان دەکات. خاڵی دووەم؛ تواڵێت دەبێتە، مینبەری گوزارشتکردن لە شوناس. زەرجاریش دەبێتە مینبەرێک بە هۆشیاری سیاسی و ڕاخنەی ئایینی و ڕاخنەکردنی دەسەڵاتکان.

# کورتە چیرۆک/ پەنابەر.. رەسوڵ بەختیار

لەچایخانەی مەچکۆ لە تەک کەمێک کەس باس نەهامەتی و هەژاری و جەنگمان دەکرد، وەک دەزانن هەمووان خەیان بەپسپۆی بوارەکان دەزانی، لەبابەتی هەژاریەوە، باسی مووشکەکانیروسیایان دەکرد، دواتە باسی هەموو رە و شوەن و سیستەمەکانی ئەمریکا، لەلایەن یەکەکی دیکەوە، دەخرایە بەرباس وەک ئەوە وابوو لەکەنگریس لەگەڵ ئەندامەکان دانیشتبە، لەو قسانە دابووین پیاوەکی بابابەرز و تەمەنی زیاتر لەچل ساڵ دەبوو، سڵاوەکی کرد و هات لەتنیشتمان دانیشت، دوای چەند خولەکەک یەکێک لەوانەی هەر لەوانەی قسەی دەکرد، هاتە سەر باسی مژووی ئەوروپا، وای باس دەکرد هەموو مژووی ئەوروپای خوەندتەوە، بەتام لەقسەکانی دیار بوو تەنیا چەند زانیاریەکی لەلابوو، کە لەفەیسبووکدا خوەندویەتیەوە، پیاوە باباەبەرزەکەش بەکوردیەکی پچڕ پچڕ هەیدایەوە و گوتی: ئەوانەی تە باسی دەکەیت، مندالی پەلە سەرتایەکانیش دەیزانن...
هەموو واقیان وەما و یەکەک بەوی گوت: بەزمانەکەتەوە دیارە خەکی ئەرە نیت.
پیاوە باباەبەرزەکە: تەواوە، من خەکی ئەرە نیم، بەکو پەنابەرەکم پەنام هەناوەتە وەاتی ئەوە، بەیەش ئەو قسەیەم کرد، من ماوەی مانگەکە هەتووەتە ئەرە، ئەوەی لەهەموو گفتوگەکان لەرە و لەوە گوەم لەبووە، ئەوە لەهەموو شتەک شارەزان، تا سەر ئەسقان نیشتمانپەروەرن، بەتام کردەوەکانتان هیچ ئەو شتانە بەدەر ناخا...
کاتەک پەنابەرەکە ئەو قسانەی کرد، هەموو دایانە قاقای پەکەنین و گوتیان برا هەموو شتانە فشەیە، تەنیا کات بەسەر بردنە.
پەنابەرەکە سەرەکی بادا و گوتی: من لەسەر بەچوون و ەای ئازاد گیراوم و دواتر لەوەاتی خەم رامکردووە و ئەستا پەنابەرم...
کەس قسەی لەسەر ئەو بابەتە نەکرد و دوای چەند خولەکەک پەرتیان لەکرد.
ماوەی چەندین ساڵی پەچوو، وەاتی پەنابەرەکە ئاژاوەی کەوتە ناو و هەرچی دەستاتی پەشووترە رووخا، کاکی پەنابەریش لەچایخانە و شەقام و کەنارکان نەبیندرا.

رۆژێک بەڕێکەوت سەردانی وەاتی کاکی پەنابەرم کرد، کاتێک چوومە سەنتەری شارێک بینیم چەندین وێنەی کاکی پەنابەر بەگۆرەیی هەواسراوە، پەمخشبوو گوتم لەوانیە پەنابەرێکە ئێستا کەسێکی دەسزی وەاتەکەی بە...
لەسەر شەقامدا پرسیارم لەچەند کەسێک کرد، تا بزانم ئەو کەسە کێیە...چەندین کەس ئامادە نەبوون وەامم بدەنەوە...بۆیە وازم هینا گوتم چیتر پرسیار ناکەم، لەناوەندی ئەو پرسارانەم دیار بوو یەکێک لەو لاترەوە تێبینی کردبوو، تا بزانم ناوی ئەو وێنە گۆرەیە کێیە، لێم نزیک بۆوە و گوتی: دیارە زۆر مکوڕی لەوەی بزانی ئەو کەسە کێیە، با پێت بڵێم: خاوەنی ئەم وێنەیە چەندین ساڵ لەمەوبەر پارە و سامانێکی زۆری لێم وەاتە بردەتە دەرەوە، پاشان خۆشی رایکرد، دوای نەمانی حکومەتی پێشوو، گەڕایەوە وەات ئێستا ئەمە زنجیرەیەک چێشتخانەی هەیە، ئێستاش دەیەوێ وەک داکیکارێک لەڕای ئازاد بچێتە پەرلەمان.

---

# لە دەقەکانی محەمەد ماغووت..
# و: عەبدولڕەحمان فەرهادی

•بانیژ و سەکۆ•
ئاسوودەیی ببەن
خەمباریم بۆ جێ بهێلن

---

تۆپێ ئاراستەکراوەکان ببەن
قەوانە بەشەکانم بۆ جێ بهێلن
کەنار دەریاکان ببەن
زیخاوم بۆ جێ بهێلن

---

ئاگر ببەن
خەرمەنشم بۆ جێ بهێلن

---

شەندەفەران بەن
دوکەم بە جێ بهێلن
کاغەزە دەاوەکانم بە جێ بهێلن

---

شانە قەرەباغەکان بەن
پشت پەردەم بە جێ بهێلن

---

نامەکانی ئەڤین بەن
بەرگەکانیانم بە جێ بهێلن

---

دارخورماو بیر و کاروانەکان بەن
تراویلکەم بە جێ بهێلن

---

درەخت و گوڵ و باخەندە و رەگەکان بەن
سەبەرەکانم بە جێ بهێلن

---

بەکورتی/ سەرکەوتنەکانی تشرین بەن
دەاندنەکانی حوزەیرانم بە جێ بهێلن.
•خشینی پیرەز•
سەربازی ئەوروپایی لە جەرگەی شەڕدا ئەگەرچی چەکی سپیشی پێ بێ
هەوەدەدا دواوەی خەی لە سەربازی و ئابووری و ستراتیژی و تەکنیکی
و
شارستانی ، هەر هەمووی بپارەز
بەنام سەربازی عەرەب خەریکی دواوەی جەستەی خەیتی و
چوار چمکی لەسەری دادنیشێ و هەرچی بێتە سەرکەری
لەسەری دەخەوێ
هەر جوولەکەیەکیش بگری
یان هیندیەك

یان پاکستانی
یان چینی
یان یابانی
یان مالیزی
قوربانی دەدەن بە خوشگوزەرانیی گەلانیان .
•چوارشەممەی پێووە•
لەوانەیە کاوەکەم لە چایخانەیە لەیادکەم
یاخود چەرخەکەم لە باڵك و
پاکەتە جگەرەکەم لە هوتەلەك و
کلیلەکانم لە چەکەجەیە و
پێاوەکانم لە پرسیە
ئوتووەکە سوور بۆتەوە لەسەر جلە بەهادارەکانم
بەباکم
بڕام لەیادکردنی دەفتەری خەمەکانم سات بە سات
تەدا تەمار دەکرێ
ئەمیانە کە ناتوانم بەرگەی بگرم
چونکە لە نارنجەکەك کە لە دەستی منداڵەکدایە ترسناکترە
یاخود ئاژەڵەکی ماڵیی ژێر بەردومان
چونکە هەموو شتە لەژێریدا دەسووتێ
تەنانەت وشە ئاسمانییە پیرۆزەکان
ئەگەرچی بە پاسەوانی سەدان ئەهریمەن
دەورە دراوە
ئایا خەم لە لەویان بەهێزترە؟
•جۆزنی سوپاسگەری•
بەنیشتمانەکەمەوە هەڵناڤەمە فرێ بەرزاییی
نەوەکا گژووبە
بە نیشتمانەکەمەوە هەڵناڤەمە نزمە بەرزایی
نەوەکا بەر گرانییەکی دابزیو بکەوێ
ئەوسا هەردوو بکوینە ژێر خانوێ
ئەز دەنووسم
بچی شایەك نیی لەوێ، هیچ شایەك لە پڕاوێز
یاخود لەنو دڕەکان
یاخود لە قولینچەکان
چونکە زەرتر لەواتیرکەرەك
پشکداری ئەو لاپەڕیەم دەکا
راگەیاندن
ئازووقە دان

بەرگری
ئاسایش
ناوخۆ
دەرەوە
ئاوەدان
دادوەری
منیش دەبێ بە رووبەووبوونەوە
ئامادەبم
• نامە بووتک•
قەڵەمکی شکاو
پێیقی گەمژە
نیشانەی سەرسورمان و پرسیار
ناوبرکن وەک بەرماوەی هەژاران
کە کەسک ئاوری لێ نادا تەوە
یان ئەو کارکانەی خەریك هیچیان نابینێ
لەکاتکدا پێیقە هەلیژەردراوەکان
لە جوانترین دارستانی سەوز
لە پەراوێزدا دەوستێ
هەروەك بەڵی دەچێتە نەو زیندانەك
یان دروشمکی خرتەوە
بەڵام من دەستی دەگرم و رایدەکێشم
بەرەو
دەرکان دەینێ تووڵەی شاخاوی
دەچێت و بەی دەگەیەوە
بە گوڕەی ویستی و چارکی ئەو
بەڵام بە مەرجەك
ئیش ئەوەی ناریکی دابێ
نەك لەبەر ئەوەی بەڵام پێتان نییێ
بەڵام لەبەر ئەوەی
لەزمانکی مەترسیدان و دەبێ
هەردەم چاوت لییان بن
لەگەڵ ئەوەی جوانترین و نزیکترین هەزانکانی بەدەم
ئەوانەن کە لەبەردەشتم دەردەمیەو
لەنەو پەنجەکانم و نەدەبن
وەك تەمی بەیانیان
• شیعرکی فریاگوزاری•
ئەو هەموو بریتان لە ئاستی ژانکانمدانین و

ئەو هەموو داوو دەرمان نوێژانەش لە ئاستی ژانە سەرمدا نین
ئەو هەموو داسانە لە ئاستی گوڵگەنمدانین
ئەو هەموو بیستان و باخان لە ئاستی مەلەکانمدا نین
ئەو هەموو شەندەفەران لە ئاستی دەستکەوتەکانمدانین
ئەو هەموو پەورە وردو هەستیارانە لە ئاستی خۆن و کابو
سەکانمدانین

---

من گالیسەی خەرهاتی بەندکراو بە پەندی پشنیان لە دەخوم
کەلوپەلەکانم
فیشەکەکی وەل
گەی مەکەگی نەترس
فرمسکەگی بەتاو
بەرەبابە لەناوچوەکان
شەبەنگەکی زیناکار
جەنگەکی توندوتیژ
مەسیقای سیخوەان
ئەم هەموان لەبەرچاومن
کاتە گالیسکەی شیعر لەدەخوم
لەنەو گەلی بە قوڵکاندا
کە لەواریان خەریکە یەك دەگرەتەو
وەك لەوی کچەلان
گوللەی خەکوژان
•گرە داخراوەکە•
میللەتەکی ئاشتەوا
یەکە شەڵ کەر
یەگی نەترس
یەگی خەپارەزو
یەکی چاومنەك
یەکەکی تری سوودمەند
دواتر چاوی چینی، کەری، یابانی، بەدەوی
کەچەری، شین و سەر
سەری لاکەڵەح و چوار گەشەو هەلکەی
پەستی سپی و رەش و قاوەیی تەر
لەسەر هەمان خاك و لەژەر هەمان ئاسماندا
ئەدی کوا تیگەری خوەن و یەکگرتوویی رەگەز؟

پەیستم بە ئاوناسەك هەیە
بچەتە نەو ئەو كەشەیە.